

тури, які використовують принцип синергізму, зв'язаної й незв'язаної диверсифікації. Вхідження вугільних підприємств у такі організації дозволяє продовжувати й нарощувати видобуток власного вугілля, зберігати кадровий та інтелектуальний потенціал гірничої науки і практики.

3. Огляд досвіду роботи корпорацій ДТЕК і "Метінвест" показав, що об'єднання вугільних, гірничих та енергетичних за технологічним ланцюгом "видобування - переробка - електрогенерація - продаж електроенергії" може принести значний економічний ефект і стати одним із варіантів розвитку вугільної галузі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аакер Д. Стратегическое рыночное управление / Д. Аакер. - СПб. : Питер, 2003. - 544 с.
2. Амоша А. И. Комплексное освоение угольных месторож-

дений Донецкой области / А. И. Амоша, В. И. Логвиненко, В. Г. Гринев. - Донецк : ИЭП НАНУ, 2007. - 216 с.

3. Булат А. Ф. Диверсифікація діяльності шахт у напрямку реструктуризації вугільної галузі / А. Ф. Булат, В. Г. Перепелиця, І. Ф. Чемерис // Уголь України. - 2001. - № 1. - С. 5-7.

4. Булат А. Ф. Перспективы создания энергетических комплексов на базе угледобывающих предприятий / А. Ф. Булат, И. Ф. Чемерис // Уголь Украины. - 2008. - № 2. - С. 3-6.

5. Герчикова И. Н. Менеджмент / И. Н. Герчикова. - М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 2005. - 483 с.

6. Гительман Л. Д. Преобразующий менеджмент / Л. Д. Гительман. - М. : Дело, 2008. - 498 с.

7. Томпсон А. Стратегический менеджмент / А. Томпсон, А. Стрикленд. - М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 2007. - 576 с.

8. Годовой отчет ДТЕК 2009 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.dtek.com/ru/home>.

9. Метінвест - міжнародна вертикально інтегрована компанія [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.metinvestholding.com/ru>.

I. Sapyts'ka

CORPORATE STRUCTURES AS A BASIS OF DEVELOPMENT OF THE COAL ENTERPRISES

In clause the condition of collieries of the state and not state pattern of ownership is characterized. Results of the retrospective analysis of organizational structures in the coal industry are presented.

The review of an operational experience of large corporations which contain the coal enterprises is lead. It is offered, as one of variants, uses of corporate structures on the basis of a technological chain for "survival" and development of mines of Donetsk area.

Key words: corporate structures, mines, parameters, vertical integration, diversification

© I. Сапицька

Надійшла до редакції 26.04.2011

УДК 338.46

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ КРАЇН СПІВДРУЖНОСТІ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ

ВІКТОРІЯ ТРОХИМЕНКО,

аспірант Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У статті досліджено сучасний стан та проблеми розвитку банківських систем країн Співдружності Незалежних Держав за умов глобалізації світової економіки. Висвітлено сучасні тенденції розвитку українсько-російського банківського партнерства, зокрема масштаби експансії та особливості поведінки російських банків на ринку банківських послуг України.

Ключові слова: глобалізація, регіоналізація, ринок банківських послуг, банківська система, іноземний банківський капітал.

Постановка проблеми. Аналіз провідних тенденцій розвитку сучасної світогосподарської системи засвідчує, що своєрідною реакцією на виклики глобалізації й водночас однією з її рушійних сил, починаючи з ХХ ст., є регіоналізація світової економіки.

При цьому зміст регіональної фінансової інтеграції проявляється у створенні спільного фінансового ринку в межах певної групи держав та забезпеченні вільно-

го руху капіталу й фінансових послуг між цими країнами [1]. Зокрема, сучасні вчені визначають регіональну інтеграцію як процес формування міждержавних утворень різного типу, насамперед регіональних торговельних угод щодо преференційної й вільної торгівлі та митних союзів [5, с. 137]. При цьому передумовами ефективною фінансовою інтеграції є порівнянність рівнів ринкового розвитку країн, що беруть участь у цьому

№ 4 (111) травень-червень 2011 р.

процесі, їх географічна близькість, спільність проблем, що стоять перед ними, прагнення прискорити ринкові реформи.

Варто зауважити, що процеси фінансової глобалізації та регіональної інтеграції не є суперечливими тенденціями, а мають спільний вектор розвитку та взаємовпливу. Згідно з концепцією "нового відкритого регіоналізму", мережі відкритих регіональних угруповань одночасно сприяють і глобалізації світового господарства, посилюють бажання третіх країн і регіонів приєднатися до вже створених інтеграційних структур [6, с. 28]. Разом із тим, головною метою зазначених процесів є протистояння негативним тенденціям і ризикам фінансової глобалізації шляхом використання переваг об'єднаного ринку, створення сприятливих зовнішніх умов для національного розвитку, зміцнення міжнародних переговорних позицій країн з економічних питань, проблем обміну досвідом ринкових реформ, підтримки національної економічної системи тощо.

Так, зараз у світі налічується більше ста регіональних інтеграційних утворень держав, що виникли внаслідок посилення міжнародної конкуренції в умовах глобалізації виробництва. Одним із таких регіональних об'єднань у системі світогосподарських зв'язків є Співдружність Незалежних Держав.

Попри те, що Україна не ратифікувала статуту організації та юридично не є державою-членом СНД, вона належить до держав-засновниць і держав-учасниць Співдружності. При цьому одним із головних стратегічних партнерів України на сучасному етапі еволюції світогосподарських зв'язків залишається Російська Федерація, на яку, за результатами 2010 р. припадає 3431,9 млн дол., або 26,12 %, загального українського експорту товарів та 5146,1 млн дол., або 44,2 %, від загального обсягу експорту послуг [8]. У цьому контексті дослідження фінансової взаємодії та перспектив розвитку фінансової інтеграції країн СНД та взаємовідносин України і Росії у фінансовій та, зокрема, банківській сфері набуває особливої актуальності.

Аналіз досліджень та публікацій із проблеми.

Питанням інтеграційного та регіонального розвитку присвячено праці таких відомих вітчизняних та зарубіжних економістів, як О. Білорус, І. Бураковський, В. Гесць, Н. Гражевська, Д. Лук'яненко, В. Новицький, Ю. Пахомов, В. Сіденко, А. Філіпенко та ін. Водночас проблеми фінансової інтеграції та взаємодії країн СНД у банківській сфері висвітлені в роботах А. Абалкіної, Н. Бекетова, М. Головніна, А. Лібмана, М. Петрова, І. Розпутненка, С. Шумської та ін. Разом із тим, швидкі темпи розгортання глобалізаційних процесів у фінансовій сфері, загострення суперечностей розвитку сучасної світогосподарської системи стимулюють подальші наукові пошуки в цій царині.

Метою пропонованої статті є дослідження особливостей розвитку банківських систем країн СНД на сучасному етапі еволюції світової економіки та оцінка масштабів експансії російських банків на ринок банківських послуг України.

Виклад основного матеріалу. Одним із пріоритетних завдань Стратегії економічного розвитку Співдружності незалежних держав (СНД) на період до 2020 р. є вдосконалення взаємовідносин країн-учасниць у валютно-фінансовій сфері.

При цьому фінансові системи країн-учасниць інтеграційного об'єднання попри відмінності в масштабах, динаміці розвитку та зрілості своїх ключових сегментів, мають певну структурну схожість. Ідеться про те, що всім країнам СНД притаманна німецько-японська модель побудови фінансової системи, заснована на

домінуванні банківського капіталу. Зазначена модель у порівнянні з англо-американською моделлю, головні функції за якої покладаються на фондовий ринок, потребує менше вимог до рівня розвитку інституційної інфраструктури [10, с. 39]. Таким чином, банківська система загалом та ринок банківських послуг зокрема відіграють одну з ключових ролей у розвитку фінансових систем країн СНД.

Так, за даними експертів, сукупні банківські активи країн СНД на кінець 2009 року становили 1,2 трлн дол., власний капітал - 175 млрд дол. США. При цьому найбільшого розвитку сягнула банківська система Російської Федерації, на яку на кінець 2009 року припало майже 80 % загальних активів і понад 87 % банківського капіталу СНД (табл. 1).

Таблиця 1. - Сукупні активи і власний капітал банківських систем країн СНД у 2008 - 2009 рр., млрд дол.

Країна	Активи		Власний капітал	
	2008	2009	2008	2009
Азербайджан	12,8	14,5	2,1	2,5
Білорусь	28,8	29,5	5,1	5,2
Вірменія	3,3	3,5	0,8	0,7
Казахстан	98,4	77,9	12,3	-6,6
Киргизстан	1,4	1,5	0,3	0,3
Молдова	3,8	3,2	0,6	0,6
Росія	953,4	973,1	129,7	152,8
Таджикистан	1,8	...	315	0,2
Узбекистан	8,6	10,4	1,5	2,0
Україна	126,4	110,2	15,8	17,0
Усі країни СНД	1244,1	1223,9	169,5	174,8

* Від'ємний власний капітал у результаті значних збитків казахських банків у 2009 р. [10, с. 39]

При цьому найрозвиненіша мережа банківських установ сформувалася в Російській Федерації та Україні - на кінець 2009 р. 1007 та 182 банки із середніми активами одного банку 966 та 606 млн дол. США відповідно. При цьому найбільш капіталізованими вважаються банки Казахстану, свідченням чого на кінець 2009 р. є середній обсяг активів однієї банківської установи на рівні 2050 млн дол. США (табл. 2).

Таблиця 2. - Кількість банківських установ та середні активи одного банку країн СНД у 2008-2009 рр., [10, с. 39]

Країна	Кількість банків, од.		Середні активи одного банку, млн дол.	
	2008	2009	2008	2009
Азербайджан	46	46	279	316
Білорусь	31	31	929	951
Вірменія	22	22	152	160
Казахстан	37	38	2660	2050
Киргизстан	22	22	63	70
Молдова	16	15	235	216
Росія	1058	1007	901	966
Таджикистан	12	13	149	...
Узбекистан	30	30	288	346
Україна	184	182	687	606

При цьому слід звернути увагу на значні відмінності в структурі власності банківських систем країн СНД. Ідеться про те, що в деяких країнах банківські системи традиційно контролюються державою. Зокрема, у

Білорусі частка держави в сукупному капіталі кредитних організацій у 2009 р. перевищувала 70 %, в Узбекистані - 80 %. Разом із тим, в Україні, Вірменії, Киргизстані, Молдові, Таджикистані її розмір складає менше 20 %. Водночас в окремих країнах Співдружності активно працюють іноземні банківські групи, частка яких у капіталі місцевих банків особливо значна: у Молдові - 74 %, Вірменії - 71 %, в Україні - 39 %, у Киргизстані - 60 %. При цьому банківський сектор Казахстану та Узбекистану, навпаки, залишається достатньо закритим для іноземних банків.

Варто зазначити, що на сучасному етапі еволюції світової економіки розвиток банківських систем країн СНД проходить переважно шляхом індивідуальної інтеграції в глобальну фінансову систему, а не створення єдиного регіонального ринку банківських послуг. Головними причинами цього є такі: 1) відмінності в рівні розвитку фінансових систем країн СНД, що обумовлює розбіжності інтересів щодо розвитку фінансово-економічної сфери та ускладнює розробку узгодженої політики в галузі поглиблення регіональної фінансової інтеграції; 2) посилення впливу на країни СНД інших регіональних та глобальних об'єднань (зокрема ЄС); 3) розширення присутності на фінансових ринках країн СНД банків та інших фінансових інститутів із третіх країн, які об'єктивно меншою мірою зацікавлені в реалізації інтеграційних проектів у рамках Співдружності; 4) відсутність у національному законодавстві країн СНД та дво- чи багатосторонніх договорах між ними преференційних норм банківського регулювання для інших країн-учасниць тощо [3; 4].

Водночас, як зазначають сучасні дослідники, для регіональної інтеграції банківських систем країн СНД

характерне їх асиметричне залучення в процеси транснаціоналізації банківського капіталу. Основні потоки інвестицій ідуть із кількох країн, як правило, із наймасштабнішими ринками банківських послуг [1, с. 31]. При цьому лідером із вивозу банківського капіталу є Російська Федерація та Казахстан, решта ж країн Співдружності постають переважно в ролі реципієнтів інвестицій. Зокрема, російські банки здійснюють свою діяльність головним чином на ринках України та Білорусі, казахські - в Росії, Киргизстані та Таджикистані, що пояснюється географічною близькістю, розвитком тісного співробітництва, прикордонної торгівлі, а також відносною розвиненістю банківських систем цих країн.

Так, якщо на початку 2000-х рр. діяльність практично всіх банків регіону була сконцентрована на ринках своїх країн, то нині на пострадянському просторі налічується близько десяти великих національних кредитних інститутів, які працюють одночасно в декількох країнах СНД [10, с. 42]. На ці інститути, зарубіжні активи яких у регіоні сягають близько 25 млрд дол., припадає більше 90 % усіх операцій банків СНД на території інших країн Співдружності (табл. 3).

Разом із тим, як зазначають сучасні науковці, стійкому зростанню банківських систем країн СНД і підвищенню їх ролі в економіці перешкоджає низка проблем, типових для всіх країн пострадянського простору, зокрема: 1) слабка внутрішня ресурсна база національних банків, що посилює їх залежність від міжнародних запозичень; 2) розпорошеність капіталу серед великої кількості дрібних, часто економічно неефективних кредитних організацій; 3) недостатньо високий рівень банківського регулювання й нагляду та менеджменту в самих банківських організаціях тощо.

Таблиця 3. - Транснаціональні банки країн СНД із найбільшим розміром зарубіжних активів у регіоні на початок 2010 р., млрд дол. [Складено за даними офіційних сайтів банківських установ]

Банк	Країна походження	Активи в країні походження	Присутність у країнах СНД	Зарубіжні активи в країнах СНД	Кількість дочірніх банків у СНД, крім країни походження
Банк ВТБ	Росія	87,9	Азербайджан, Вірменія, Білорусь, Казахстан, Росія, Україна	4,7	5
Внешэкономбанк	Росія	60	Білорусь, Росія, Україна	4,6	2
Альфа-банк	Росія	19,3	Білорусь, Казахстан, Росія, Україна	4,2	3
Сбербанк России	Росія	234	Білорусь, Казахстан, Росія, Україна	4	3
БТА Банк	Казахстан	13,3	Вірменія, Білорусь, Казахстан, Росія, Україна	2,4	5
Казкомерцбанк	Казахстан	15,9	Казахстан, Киргизстан, Росія, Таджикистан	1	3
Банк Москви	Росія	26	Білорусь, Росія, Україна	0,9	2
Газпромбанк	Росія	55,2	Вірменія, Білорусь, Росія	0,8	2
Приватбанк	Україна	10,8	Росія, Україна	0,6	2
Міжнародний банк Азербайджану	Азербайджан	13,4	Азербайджан, Росія	0,5	1

При цьому зазначені проблеми посилюються розгортанням світової фінансово-економічної кризи, що викликала різке сповільнення динаміки зростання банківських систем у більшості країн СНД. Особливо гостро це відобразилось на банківській системі Казахстану, України і Молдови, де поряд зі зниженням темпів

зростання кредитування юридичних і фізичних осіб, подорожчанням кредитів, погіршенням якості кредитного портфеля (в окремих країнах частка простроченої заборгованості в 2009 р. зросла у 2-3 рази (Казахстан, Молдова, Україна), сукупні активи національних банків за результатами 2009 р. суттєво скоротилися

(зокрема в Казахстані на 21 %), що пояснюється, насамперед, високою залежністю від притоку іноземного капіталу, обсяг якого в 2008-2009 рр. знизився в кілька разів.

Ще одним наслідком світової фінансово-економічної кризи стало банкрутство низки банківських установ, що, у свою чергу призвело до перерозподілу власності в банківських системах країн СНД. Так, яскравим прикладом вищевикладеного є купівля російським "Внешэкономбанком" українського "Промінвестбанку", націоналізація казахським фондом "Самрук-Казина" декількох значних банківських установ країни, зокрема, придбання мажоритарної частки в "БТА". При цьому найбільші можливості для транскордонних поглинань отримали банки з державним капіталом, що мають пріоритетний доступ до ліквідних ресурсів на національному ринку (у більшості випадків російській) [1, с. 34].

Що стосується банківської системи України, то сучасні дослідники відзначають тенденцію збільшення присутності та зростання активності банків із ро-

сійським капіталом на вітчизняному ринку банківських послуг [11].

Так, на 1 січня 2011 р. обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в Україну з країн СНД, становив 849,2 млн дол. США або 14,2 % від їх загального обсягу (5986,0 млн дол. США). При цьому зі 125 країн світу, що здійснюють інвестиції в економіку України, Російська Федерація входить до п'ятірки лідерів з часткою 7,6 % (3402,8 млн дол.) від загального обсягу прямих іноземних інвестицій. Разом із тим, станом на 01.01.2011 р. на фінансову сферу припадає 68,6 % зазначених інвестицій із Російської Федерації, що більше на 32,6 % порівняно з попереднім роком [8].

При цьому станом на 1 січня 2011 р. із діючих 176 банків в Україні працювали 55 банків із іноземним капіталом, із яких 10 із російським капіталом. Загальна вартість активів банків із російським капіталом на 01.01.2011 р. становила 90854,62 млн грн, або 10,94 % від загальної вартості активів банківської системи України (табл. 4) [9].

Таблиця 4. - Перелік українських банків із російським капіталом
[Складено за даними Асоціації українських банків та офіційних сайтів банків]

№ п/п	Банк	Власник	Активи, млн грн станом на 01.01.2011 р.	Питома вага (%) до загального обсягу активів
1.	ПАТ «Енергобанк»	ЗАТ «Национальная Резервная Корпорация»	1773,59	0,214
2.	ПАТ «Банк Русский Стандарт» (Аис-Банк)	ЗАТ «Банк Русский Стандарт»	507,69	0,061
3.	ПАТ «Дочірній банк «Сбербанка России» (НРБ-Банк, Сбербанк России)	ВАТ «Сбербанк России»	9916,99	1,195
4.	ПАТ «Банк Петрокоммерц-Україна»	ВАТ Банк «Петрокоммерц»	950,40	0,114
5.	АТ «БМ Банк»	АКБ «Банк Москви» (ВАТ)	2736,97	0,330
6.	ВАТ ВТБ Банк (АКБ «Мрія», ЗАТ «Внешторгбанк (Україна)»)	ЗАТ Банк ВТБ	33144,59	3,993
7.	ВАТ Банк «Траст»	- Юров Ілля Сергійович (РФ) - Беляєв Сергій Леонідович (РФ) - Фетисов Микола Вікторович (РФ)	435,64	0,052
8.	ВАТ Всеукраїнський акціонерний банк	- ТОВ «Бауман Трейд» (Україна); - Приватна компанія TBIF Financial Services B.V. (Нідерланди); - Chavarria Trading Limited, Godaxalliance Limited, Notifa Trading Limited, Polybion Limited, Proscar Trading Limited, Serrant Limited (Кіпр); - Максимов Сергій Володимирович (РФ)	6661,92	0,803
9.	ПАТ «Промінвестбанк»	Державна корпорація «Банк развития и внешнеэкономической детельности (Внешэкономбанк)», Російська Федерація	34612,86	4,170
10.	ПАТ «Акціонерний банк «РАДАБАНК»	ТОВ Фінансова група «ВЭБ-инвест» (група «КИТ Финанс»)	113,97	0,014

Варто відзначити, що офіційна статистика не дає повного уявлення про реальні обсяги й структуру російських інвестицій у банківську систему України, оскільки значна їх частина "закамуфльована" у тій частці, що припадає на різні офшорні зони. Так, присутність російських банків на ринку банківських послуг України має бути скоригована з урахуванням показників Кіпру та Нідерландів, оскільки часто інвестори використо-

вують розташовані в цих країнах холдингові компанії для здійснення міжнародних операцій при купівлі іноземних активів. Наприклад, вітчизняний АТ "Банк Ренессанс Капітал" до I кварталу 2011 р. (до придбання 100 % його акцій Групою "СКМ") був дочірньою компанією московського банку, проте формальним інвестором виступала компанія, зареєстрована в Нідерландах. "Альфа-Банк" (Україна) з російським капіталом належить до

Кіпру після продажу в 2006 р. "Альфа-Банком" (Росія) своєї частки компанії "ABN Ukraine Limited", зареєстрованої в юрисдикції Кіпру тощо.

Розширення присутності російського капіталу у фінансовій і, зокрема, банківській сфері України є класичним відображенням основних мотивів експансії іноземного банківського капіталу у світі: слідування за своїми клієнтами, пошук нових ринків збуту, фінансування міжнародної торгівлі, високий рівень конкуренції у своїй країні, стратегія глобального розширення, підтримка місцевої клієнтської бази, торгівля іноземною валютою тощо [11, с. 59].

Разом із тим, сучасні аналітики визначають стратегію експансії російських банків на ринок банківських послуг України як подвійну: з одного боку це можливість здійснювати політичний вплив, з іншого - через кредитування найпривабливіших промислових активів, у т. ч. стратегічних, сприяти їх переходу під контроль російського капіталу або навіть держави (через російські державні банки) [7].

Аналіз шляхів приходу російського капіталу в банківську систему України засвідчує, що серед форм, які пропонує світова практика (купівля частки в існуючих банках, відкриття дочірнього банку, відкриття філії іноземного банку), у нашій країні переважає шлях злиттів і поглинань. Так, саме таким методом Національним резервним банком Росії було придбано "Енергобанк" (2004), "Сбербанком" - "НРБ-Україна" (2006) та "НРБ-Банк" (2007), "Внешторгбанком" - банк "Мрія" (2006), банком "Русский Стандарт" - "Аіс-Банк" (2006), корпорацією КИТ "Финанс - Радабанк" (2007), "Внешэкономбанком" - "Промівестбанк" (2009) тощо.

При цьому дані таблиці 5 засвідчують, що значення банків із російським капіталом на вітчизняному ринку банківських послуг протягом останніх 5 років (2006-2010) значно підвищилось. Зокрема, частка активів російських банків у відсотках до загального обсягу по банківській системі збільшилась із 4,12 % до 10,94 %, капіталу - із 3,76 % до 11,03 %. Кредити юридичним особам, надані російськими банками, на 01.01.2011 р. становлять 13,45 %, фізичним особам - 5,21 % від загального обсягу наданих кредитів. Для порівняння: на початку 2007 р. зазначені показники становили відповідно 5,25 % та 1,60 %. Схожа ситуація спостерігається і з депозитами, залученими від юридичних осіб, зокрема, станом на 01.01.2011 р. банками з російським капіталом було залучено 9,47 % від загального обсягу депозитів господарюючих суб'єктів порівняно з 5,87 % на початку 2007 р.

Таблиця 5. - Значення банків з російським капіталом в Україні станом на 01.01.2011 р. [Розраховано за даними Асоціації українських банків]

Назва	Частка, % до загального обсягу по банківській системі України	
	2006	2010
Капітал	3,76	11,03
Активи	4,12	10,94
Кредити юридичним особам	5,25	13,45
Кредити фізичним особам	1,60	5,21
Депозити юридичних осіб	5,87	9,47
Депозити фізичних осіб	1,57	9,61
Фінансові результати банків	2,71	35,29*

* Частка банків із російським капіталом у загальній сумі збитків банківської системи України.

Разом із тим, варто звернути увагу на спрямованість діяльності банків з російським капіталом, які працюють головним чином із юридичними особами (і переважно з великими корпоративними клієнтами). Як зазначає С. С. Шумська, співвідношення кредитів юридичним та фізичним особам протягом 2008-2010 рр. становить 83 на 17, ураховуючи, що загалом по банках із іноземним капіталом зазначене співвідношення в Україні знаходиться на рівні 58 на 42 [11, с. 68]. Проте останніми роками спостерігається зміна ставлення банків із російським капіталом до ресурсів населення, частка яких протягом 2006-2010 рр. зросла з 1,57 % до загального обсягу ресурсів, залученого банківською системою України, до 9,61 % на кінець 2010 р.

Щодо присутності російського капіталу в банківській системі України, то, як зазначають експерти, у найближчому майбутньому зберігатиметься тенденція до збільшення експансії російських банків.

Що стосується українських банків на території Російської Федерації та інших країн СНД, то варто звернути увагу на їх незначну присутність. Так, єдиний банк в Україні з дочірніми банківськими установами за межами України - це Приватбанк, який станом на 01.07.2010 р. володів 92,34 % ЗАТ МКБ "Москолеприватбанк" (Росія), 75,01 % акцій АС "Privatbank" (Латвія), 98,99 % АТ "Таоприватбанк" (Грузія). При цьому, як зазначає А. Абалкіна, незначна участь українських банків за кордоном компенсується розвиненими кореспондентськими відносинами. Так, українські банки значно випереджають інші країни СНД за кількістю відкритих у російських банківських установах кореспондентських рахунків [2, с. 55].

Найближчими роками присутність українських банків у регіоні СНД буде обмеженою, що пояснюється, з одного боку, наслідками фінансово-економічної кризи, а з іншого - поглинанням українських банківських установ західноєвропейськими фінансовими інститутами.

Висновки

Підсумовуючи вищесказане, варто зазначити, що останніми роками внаслідок посилення економічного співробітництва між країнами-учасницями СНД спостерігається зростання рівня взаємодії їх банківських систем. Зокрема, нині на пострадянському просторі налічується близько десяти великих національних кредитних інститутів (переважно банківські установи Росії та Казахстану), які активно здійснюють свою діяльність в інших країнах Співдружності. Що стосується інших країн СНД, то взаємопроникнення їх банківського капіталу знаходиться на досить низькому рівні, причиною чого є наявність розбіжностей в інтересах розвитку фінансово-економічної сфери. Розвиток банківських систем країн СНД здійснюється головним чином шляхом індивідуальної інтеграції в глобальну фінансову систему.

Що стосується українсько-російських відносин у банківській сфері, то на вітчизняному ринку банківських послуг останніми роками спостерігається активізація діяльності банків із російським капіталом. При цьому офіційна статистика не дає повного уявлення про реальні обсяги й структуру російських інвестицій в Україні, оскільки значна їх частина "закамуфльована" в тій частці, що припадає на різні офшорні зони (Кіпр та Нідерланди). При цьому посилення позицій російського капіталу (у першу чергу, державного) у банківській системі України сучасними науковцями розглядається

як загроза економічній безпеці держави й вимагає реалізації виваженої державної політики щодо мінімізації негативних проявів та стимулювання позитивних зрушень від транснаціоналізації банківської діяльності для розвитку вітчизняної банківської системи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абалкіна А. А. Взаимное участие банков в регионе СНГ: масштабы и тенденции / А. А. Абалкіна // Банковское дело. - 2010. - № 2. - С. 29-34.
2. Абалкіна А. А. Взаимодействие России и Украины в банковской сфере / А. А. Абалкіна // Вісник Інституту економіки та прогнозування. - 2008. - № 1. - С. 53-57.
3. Бекетов Н. В. Перспективы развития экономической интеграции стран СНГ / Н. В. Бекетов // Нац. интересы, приоритеты и безопасность. - 2007. - № 5. - С. 16-19.
4. Взаимодействие финансовых систем стран СНГ / [отв. ред. М. Ю. Головин]. - СПб. : Алетей, 2010. - 224 с.

5. Гражевська Н. І. Економічні системи епохи глобальних змін / Н. І. Гражевська. - К. : Знання, 2008. - 431 с.
6. Зарицька І. А. Конвергенція національних банківських систем постсоціалістичних країн в умовах євроінтеграції / І. А. Зарицька // Актуальні проблеми економіки. - 2010. - № 7 (109). - С. 27-41.
7. Офіційний веб-сайт Асоціації українських банків [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.aub.com.ua>.
8. Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Офіційний веб-сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
10. Петров М. В. Возможности и перспективы интеграции стран СНГ в финансовой сфере / М. В. Петров, Д. Е. Плисецкий // Валютно-финансовая интеграция. - 2011. - № 8 (440). - С. 38-48.
11. Шумська С. С. Російський капітал у банківській системі України: динаміка розвитку та сфери інтересів / С. С. Шумська // Економічна теорія. - 2010. - № 4. - С. 58-73.

V. Trokhymenko

CURRENT STAGE AND PROBLEMS OF CIS COUNTRIES' BANKING SYSTEM DEVELOPMENT

A current stage and some problems of CIS countries' banking system development are studied under globalization of the world economy. The current trends in development of Ukrainian-Russian banking partnership are presented, in particular, the scale of expansion and some peculiarities of Russian banks' behavior are considered at the banking service market in Ukraine.

Key words: globalization, regionalization, banking service market, banking system, foreign banking capital.

© В. Трохименко

Надійшла до редакції 21.04.2011

УДК 336.717(477)

СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

АЛЛА ЧЕРЕП,

доктор економічних наук, професор Запорізького національного університету

ІННА ЯРМАК,

магістр Запорізького національного університету

У статті висвітлено сучасний стан вітчизняного ринку банківських послуг та проаналізовано ефективність банківських операцій. Окреслено основні проблеми банків та сформульовані шляхи вдосконалення якісного надання послуг банками.

Ключові слова: банки, банківська діяльність, банківська система, кредити домашніх господарств, депозити домашніх господарств.

Постановка проблеми. Банківські послуги є невід'ємною частиною сучасного ринку, покупцями на якому є окремі особи, домогосподарства та юридичні особи. Банківські послуги - поки що недостатньо сформована частина банківського підприємництва. Мета її функціонування - підвищення доходів банків і поліпшення задоволення потреб клієнтів, розширення їх купівельних можливостей, що, у свою чергу, сприяє розвитку

національної економіки. Але досягнення цієї мети вимагає використання наукових принципів і ефективних методів управління банківськими послугами.

Окремі аспекти цієї проблематики аналізувалися в наукових працях вітчизняних економістів, проте єдиного комплексного підходу до управління банківськими послугами дотепер не вироблено. Відсутність такого підходу зменшує можливості збільшення прибут-

№ 4 (111) травень-червень 2011 р.